

XXXII. ORSZÁGOS TUDOMÁNYOS DIÁKKÖRI KONFERENCIA

Eötvös József Főiskola

Szegedi Úti Campus

Ablak a gyermekvilágba

Firkálástól lélektárásig

Témavezető neve:

Borszéki Szabolicsné Gábris Virág

Készítette:

Torda Judit

Kiss Judit Virág,

Óvodapedagógus BA

III. évfolyam

Baja, 2015

Tartalomjegyzék

A rajzolás gyógyító hatása a gyermeki lélekre.....	3
A gyermek rajzfejlődése.....	7
A ceruzafogás fejlődési szakaszai	7
A firkák	10
Az emberábrázolás	14
A képzeletszerű rajzolás, vagy intellektuális realizmus	18
A szemünk működéséről röviden	24
Más kép- másképp.....	27
Záró gondolatok	33
Bibliográfia.....	34
Mellékletek.....	35

„A gyerek, amikor rajzol újjáteremti a világot. Rajzolni jó, de a kisgyerek számára fantasztikus élmény lehet: Ott a fa, a ház, az ember a világban és most megjelenik a papíron!... Hát akkor most már többféle módon létezik! Mivel is rajzolunk? Csak a kezünkkel? Vagy a szemünkkel is? És az eszünkkel? Sőt, talán még a szívünk is rajzol?

Az egész ember rajzol!”¹

(Feuer Mária)

A rajzolás gyógyító hatása a gyermeki lélekre

Fontos tudnunk, hogy a rajzolásnak milyen hatalmas ereje van. A gyermekeknek milyen pótolhatatlan lehetőséget ad az elfojtott érzelmeik és vágyaik felszínre kerülésében, az érzelmi és nem utolsó sorban az értelmi fejlődésben. Véleményünk szerint a rajzolás leglényegesebb hatása a szorongások oldása és a felgyülemlett feszültség csökkenése.

A gyermekrajz tudattalanul a gyermek lelkéből indul ki, ezért nekünk, pedagógusoknak az a legfontosabb, hogy ne állítsunk fel követelményeket, legyünk tapintatosak velük, hiszen általuk a gyermek lelkébe nyerhetünk bepillantást.

Óvodapedagógusként és leendő szülőként is az elsődleges kitűzött célunk, hogy a reánk bízott gyermekeket megismerjük, megértsük. Hiszen nevelni, jól nevelni csak úgy tudunk, ha pontosan ismerjük a kezeink közt növekedő gyermekeket és látjuk bennük azt az embert, felnőttet, akivé majd válnak. Ahhoz, hogy erre képesek legyünk, elsősorban önmagunkat is ismernünk kell. Saját gondolkodásunk alakulásáról, érzelmeink kibontakozásáról világos képpel kell rendelkezünk. Véleményünk szerint ezek hiánya feladatvállalásunk bukásához vezet, hiszen a gyermek csak egy olyan személyben bízhat, egy olyan személyre támaszkodhat, aki –amellet, hogy magabiztosságot, energiát sugároz - ismeri, érti őt. Aki képes gyermekien látni a világot, úgy, hogy a legegyszerűbb dolgot is egyediként, egyszeri jelenségeként fogja fel. Olyannak, ahogyan a művészet megjeleníti. „Ez a világlátás, amit felnőttként talán újra kellene „tanulnunk” ahhoz, hogy megértsük a gyerekeket. A felnőttek

¹ Feuer Mária: A gyermekrajzok fejlődéslélektana. Akadémiai Kiadó, Budapest, 2000.(5.p)

számára „semmitmondó történésekre a gyermekek rá tudnak csodálkozni, s óriási kíváncsisággal fordulnak feléjük. Amikor kezével beletúr a homokba és azt figyeli, hogyan folyik ujjai közül.”²

Ami segít nekünk megérteni ezt a sajátos viszonyulást és szemléletet a világhoz, mely végigkíséri életünk során érzelmi kapcsolatainkat, lelki fejlődésünket, kíváncsiságunkat, gondolkodásunkat.

Az óvodáskorú gyermeknek nagy szüksége van a felnőtt segítségére és irányítására, hiszen ez által egész sor tárgyi cselekvést tanulnak meg, és egyre jobban kibontakozik önállóságuk.

Előtérbe kerül a képzelet, a fantázia, amellyel igyekszik mindenre magyarázatot adni. Érzelmeivel és fantáziájával függ össze az alkotás iránti szeretete, a rajzolás. Igazán csak arra tud koncentrálni, emlékezni, ami érdeklődését, kíváncsiságát felkelti.

Tevékenységeiben elsődleges szerepe a többnyire felnőttek viselkedésének és cselekvéseinek utánzására épülő játéknak van.

A gyermek érzelmeit, gondolatait elsősorban játékában figyelhetjük meg, hiszen a játék, egy olyan határok, szabályok nélküli tevékenység, ahol a gyermek önfeledten, spontán tud örömet szerezni magának. A játékhoz szorosan kapcsolódik a rajzolás, amely az önkifejezés egyik spontán eszköze és lehetősége. A gyermek e tevékenysége során képes belső folyamatait, érzelmeit közvetíteni a külvilág és önmaga számára.

Alkotásaiból számos dologra következtethetünk. Nyomon követhetjük fejlődésüket, személyiségüket, kapcsolataikat, az őket ért közvetlen környezetükben lévő hatások befolyását. Vagyis a rajzolás egy olyan nem-verbális üzenete a gyermeknek, amelyen keresztül kifejezheti pozitív érzéseit, gondolatait, de az én legfájdalmasabb tudattalan részeit is: a traumák hatásait, a szorongásait, félelmeit, magányát, akár családon belüli erőszakról, bántalmazásról is tanúskodhat.

Véleményünk szerint, mint óvodapedagógusnak átfogó képpel kell rendelkezünk a gyermekek személyiségéről, fejlődésükről, illetve az őket ért pozitív, negatív hatásokról. Ezek feltárására alkalmasak az általuk készített vizuális képek is, amelyek értelmezésével tudomást szerezhetünk róluk – mindarról, amit szavakkal nem képesek, nem tudnak, vagy nem akarnak

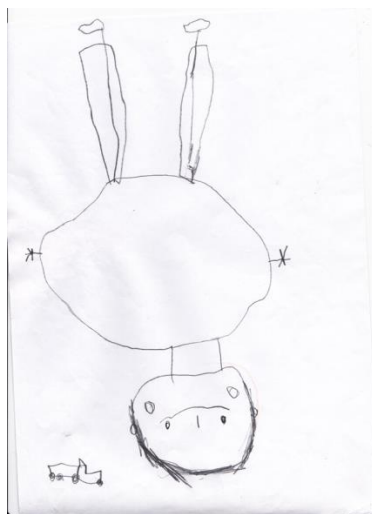
² Mérei Ferenc- V. Binét Ágnes: Gyermeklélektan. Medicina Kiadó, Budapest, 2006. (7. p)

elmondani nekünk. Számunkra ezért bír nagy jelentőséggel a gyermeki rajz és a hozzákapcsolódó elemzés.

Egyedi képesség?

Pályamunkánk témájához kapcsolódó kutatásunk során rendkívüli jelenséggel találkoztunk. Ezt a jelenséget egy kisfiú produkálta ábrázolása közben. Egy kisfiú, aki olyan képességgel rendelkezik, amelyet még senki másnál nem tapasztalhattunk az évek során, és amiről még elméletben sem hallottunk, tanultunk.

Nehéz megfogalmazni mi is ez az egyedi képesség. Egyáltalán képesség-e vagy esetleg valaminek a hiánya? Amit tudtunk, hogy a gyermek, ha síkban alkot, azt fordítva teszi. Ami annyit jelent, hogy vizuális képeit fejjel lefelé kezdi el produkálni. (lsd. 1. sz. kép)

1. sz. kép

Egy emberalakot ábrázolt a gyermek, melyet a lap tetején a cipő megformálásával kezdett. A cipőket a lábak követték, majd ezt követően a törzs a karokkal. Végül az alak nyakával és fejével fejezte be a lap alján produktumát.

E jelenség (amit *fordítva rajzolásnak* neveztünk el) hátterét kívánjuk feltárni: mi állhat a fordítva látás, rajzolás hátterében, valamint vizsgáljuk azt is, hogy e 'képesség' megmarad-e a későbbiekben is és befolyásolólag hat-e a gyermek fejlődésére? Képes lesz-e a kisfiú "helyesen" látni - rajzolni megtanulni?

Feltételezésünk, hogy ritka jelenséggel állunk szemben.

További hipotéziseink:

- a rendhagyó képesség megmarad a későbbi évek során is, amikor is kihatással lesz a gyermek fejlődésére (pl. részképességzavarra utaló tünetek produkálása, tanulási folyamat nehezítettsége stb.)
- a gyermek –függetlenül attól, hogy az egyedi képessége adott- elsajátítja a helyesnek elfogadott, kívánt látás, síkba való kivetítés, reprodukálás (rajzolás, írás) képességét.

A gyermek rajzfejlődése

A ceruzafogás fejlődési szakaszai

A gyermekeknél a ceruzával való ismerkedés hét-nyolc hónapos kor körülre tehető, amikor a gyermek az írószert a markában tartja, mint ahogy a környezetében lévő összes tárgyat. Hadonászik vele, másik tárgyhoz ütügeti, szájába veszi. Valójában játékszerként tekint rá, és még nincs tudatában az íróeszköz és a papír kapcsolatának. Ezért firkáról még ebben az időszakban nem beszélhetünk. (lsd. 2. sz. kép)

2. sz. kép

In: <http://www.okosbaba.hu/ertelmi-fejlodes?start=15> (2014.12.29.)

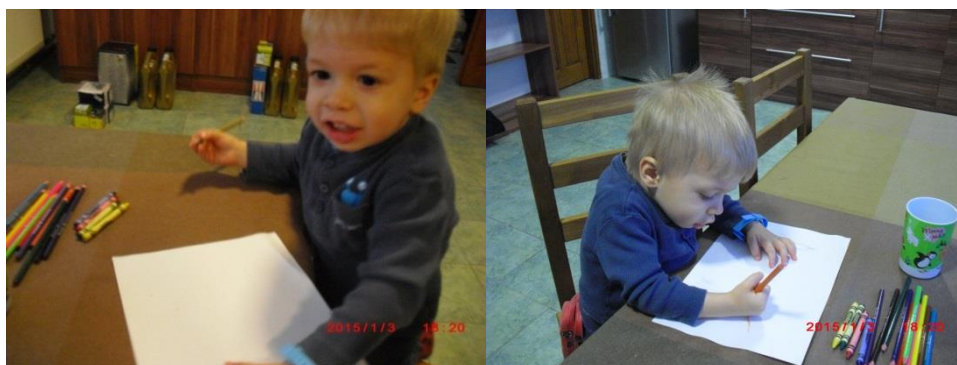
Ezt a szakaszt követi a nyolc-húsz hónapos intervallumú időszak, amelyben az írószert még mindig marokra fogja a gyermek, grafitos végét erőteljesen rányomja a papírra. Amikor a papírra érinti az íróeszközt határozottan kezdődő nyomot hagy, majd a vonalkás fírka elhalványul. (lsd. 3. sz. kép)

3. sz. kép

Később, de még ebben a szakaszban jelenik meg a lengő, majd a körkörös gomolyagfirka, mely leképezése során a gyermek a papír szélét még nem érzékeli, így azon túl halad. Ennél a fejlettségi szintnél már különböző nyomatékról beszélhetünk. Gyengén, közepesen, illetve erősen is illesztheti a papírra az írószert.

A ceruzafogás fejlődésének harmadik szakaszolása szerint, a gyermek húsz-huszonegy hónapos kora körül már a mutatóujja veszi át az irányítást a marokra fogás mellett. A mutatóujj dominanciájának köszönhetően a gyermek képessé válik különböző firkák létrehozására, amelyek a következők: szóródó-, cikcakk-, zegzugos-, és spirálfirka. Ennek következtében a gyermek elkezd érzékelni a rajzfelület határait és ez által már uralni is tudja azt. (lsd. 4. sz. kép)

4. sz. kép

A következő fejlődési szakaszban, már három ujj kerül előtérbe az íróeszköz fogását tekintve, amelyek a hüvelyk, középső és mutatóujjak. A gyerekek ekkor próbálgatják a ceruzafogás különböző változatait, de a rajzoláshoz szükséges megfelelő tartást még nem képesek

produkálni, mivel önmaguktól távolinak érzik, ez a két-két és fél évesekre jellemző. (lsd. 5. sz. kép)

5. sz. kép

Az utolsó előtti szakaszolás szerint a két és fél- négy éves óvodáskorú gyermekek, már jól felismerhető alakokat produkálnak. A firkák összessége már a rendelkezésükre áll, ugyanis a tömb-, a vegyes-, és a zártfírka, illetve az írást utánzó fírka is megjelenik. (lsd. 6. sz. kép)

6. sz. kép

In: http://www.femina.hu/gyerek/ezt_gondolja_rolad_csemeted (2014.12.30.)

A ceruzafogás fejlődésének utolsó szakaszában megfelelően elsajátítja az íróeszköz fogását, már képes bonyolult formák megjelenítésére, valamint a nyomhagyás erősségének befolyásolására, az öt-hét éves korú kisgyermek. (lsd. 7. sz. kép)

7. sz. kép

In: http://www.femina.hu/gyerek/ezt_gondolja_rolad_csemeted (2014.12.30.)

A firkák

„A firka, mint minden manuálisan létrehozott tárgy vagy dolog magán viseli készítőjének kézjegyét.”³

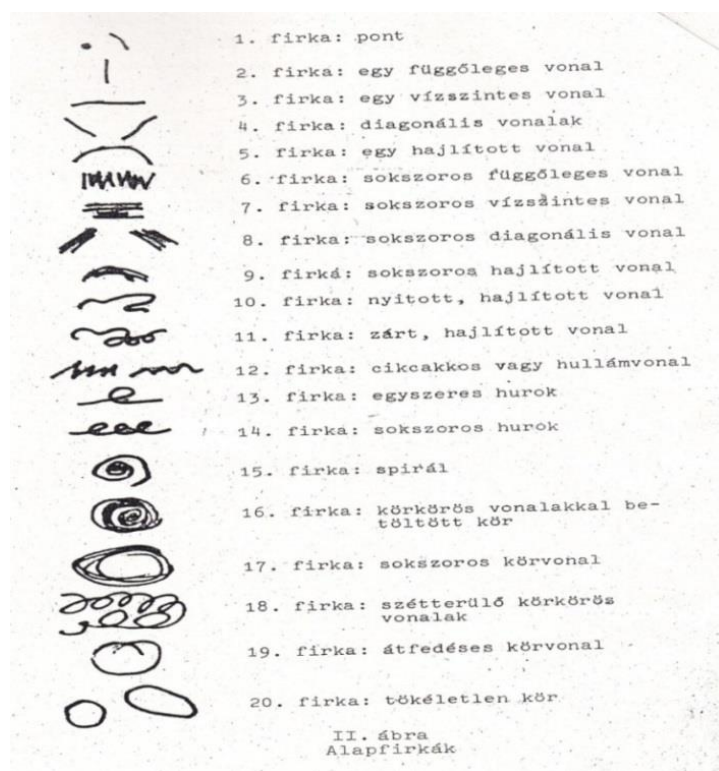
A gyermek minden vizuális megnyilvánulásában sajátos, egyedi stílusát, önmagát jeleníti meg. A firka lényegében egy olyan jelképes üzenet, mely segítségével a gyermek kifejezi pszichikumának, személyiségének tudattalan tartalmait. Pillanatnyi hangulatát, közérzetét, vágyait.

A gyermekeknél az első vizuális megnyilvánulás, amely valójában megalapozza a később kialakuló ábrázolást. Feuer Mária felfogása szerint a firkarajzok lényegében képek, amelyek belső indítatásból születnek (Feuer, 2002). Ekkor elsősorban a kézzel végzett mozgás öröme dominál.

³ Feuer Mária: A firka lélektana. Akadémiai Kiadó, Budapest, 2002. (5. p)

Rhoda Kellog: a Firkák fölfedezője

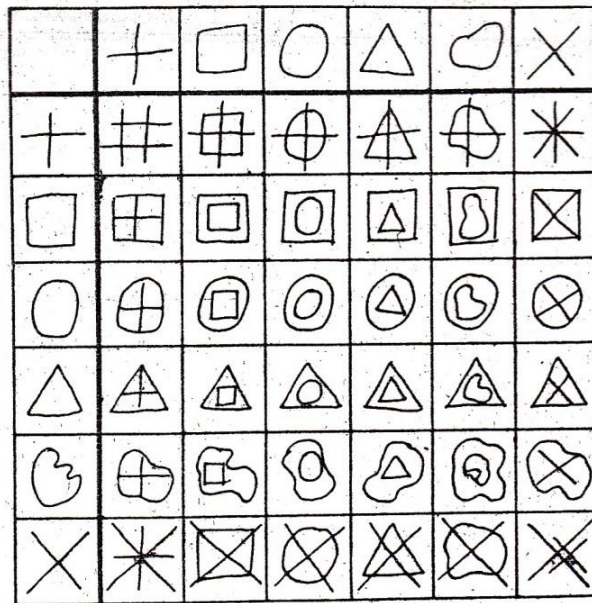
Rhoda Kellog volt az első, aki a firkák fölfedezésével kezdett el foglalatatoskodni. Elkezdte gyűjteni a kettő-hat éves korú gyermekek rajzi megnyilvánulásait. A gyermekek, akiknek rajzait elkezdte elemezni, kb. 2 évesek voltak. Ezek alapján azonosította a húsz alapfirkát, melyet a következő kép ábrázol. (lsd. 1. ábra)

1. sz. ábra

Kárpáti Andrea: Rajzfejlődés iskolás korig. In: Kósa Éva és Ritoókné Ádám Magda (szerk.): Fejlődéslélektani szöveggyűjtemény. Kézirat, Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 1993. (388. p)

A rajzfejlődés első szakasza a 2 éveseket jellemző „motívum szakasz”, amikor az alapfirkák kialakítása, begyakorlása folyik. Ezt a „formaszakasz” követi, ami két-három évesekre jellemző. Ebben a korban kezd el kombinálni a gyakran firkáló gyerek az alapfirkákat. Kezdetben csak kettőt kapcsol össze így keletkeznek a diagramok, majd hármat vagy többet, s így már bonyolultabb formákat „kombinátumokat” alkothat. (lsd. 2. ábra)

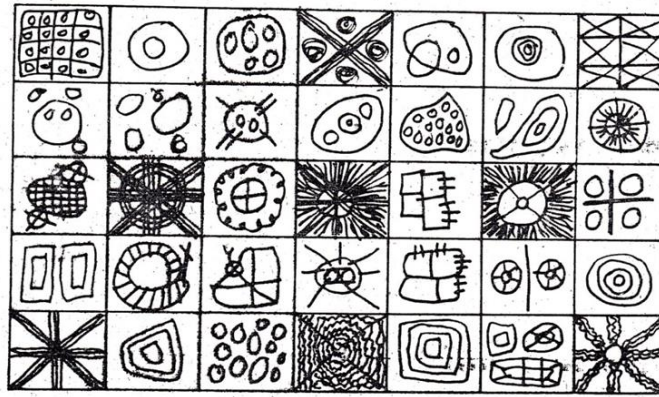

III. ábra
"Kombinátumok"

2. sz. ábra

Kárpáti Andrea: Rajzfejlődés iskolás korig. In: Kósa Éva és Ritoókné Ádám Magda (szerk.): Fejlődéslélektani szöveggyűjtemény. Kézirat, Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 1993. (389. p)

A „formaszakaszt” a „kompozíciós szakasz” követi, amely négy éves kor körül jellemző. Ebben a korszakban a gyerek már nem alapfirkákból, hanem az azokból összeállított, már begyakorolt „diagramokból” és „kombinátumokból” alakítja ki azokat a bonyolultabb formákat, melyeket Kellog „aggregrátumoknak” nevez. Ebből képeződnek le azok az alapformák, melyekből a következő „képalkotó szakaszban” leképező ábrák születnek. (Isd. 3. ábra)

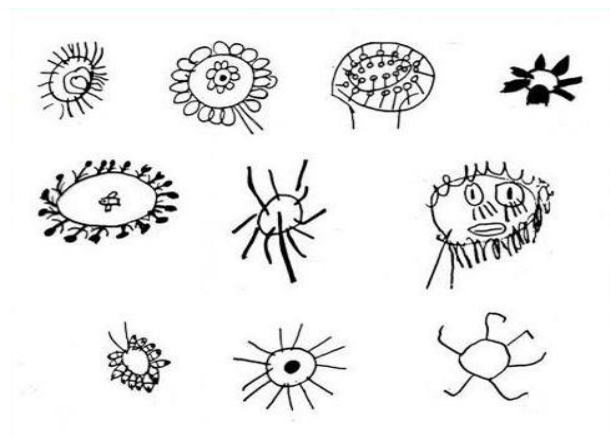
IV. ábra
"Aggregátumok és kombinátumok",

3. sz. ábra

Kárpáti Andrea: Rajzfejlődés iskolás korig. In: Kósa Éva és Ritoókné Ádám Magda (szerk.): Fejlődéslélektani szöveggyűjtemény. Kézirat, Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 1993. (390.

p)

A firkákon keresztül olyan jelekre bukkanunk, amelyek gazdag tartalmú vallásos, filozófiai jelképek. Ilyen jel például a mandala, amely kört jelent, már a rajzfejlődés kezdeti szakaszában megjelenik, s később ebből alakul ki a Nap-ábra, s ezt követi az első emberábrázolás is. (lsd. 4. ábra)

4. sz. ábra

In: <http://slideplayer.hu/slide/2213549/> (2014. 12. 31)

Az emberábrázolás

Az emberábrázolás kitüntetett helyet foglal el a gyermek ábrázoló tevékenységében, hiszen a rajzolt emberalak színvonalából számos következtetést tudunk levonni. Néhány közülük: a gyermek szellemi fejlődése, értelmi képessége, az aktuális pszichés állapota. Erre épül az egyik legelső és máig is használt intelligencia teszt a Goodenough „Rajzolj egy embert!”-teszt.

A gyermekrajz, mint intelligencia teszt

Goodenough, egy amerikai pszichológus volt, aki orvos társaival ellentétben, teljesen másképp gondolkodott. Ő nem a felmerülő hibát kereste, hanem egy közös komponenst, amiből el tud indulni, amiből követni tudja a gyermek fejlődését. Az érdekelte, hogy a fejlődés milyen úton történik, és ezen az úton milyen határok vannak. Vannak-e nemi határok, rassz határok, országok és állatok közötti határok? Ezért óriási számban, minden kontinensről gyűjtött gyermekrajzokat. Mivel kutatása során minden kontinenst érintett, így nem állíthatjuk, hogy csak egy kiemelt réteget vizsgált, ellentétben Piaget-vel.

Piaget saját gyermekének fejlődését írta le, aki egy konszolidált, rendezett környezetben élő családból származott. Következésképp, ő azt szerette volna bizonyítani, hogy egy inger gazdag környezetben élő gyermek, - a környezetnek köszönhetően- csodálatos fejlődéseken megy át. Tehát véleménye szerint a környezet hatása a legnagyobb a fejlődés menetére, Goodenough szemléletével szemben, aki szerint a környezettől független a fejlődés folyamata. A különböző alkotásokat figyelve, ráeszmélt, hogy van egy megfelelő séma, amit minden náció követ. E sémára hozta létre tesztjét, ami a Goodenough „Rajzolj egy embert!”-teszt. (ld.1.sz. melléklet)

Négytől nyolc éves gyerekek munkáit elemezte, hogy megállapítsa, milyen kapcsolatban van rajzszintjük szellemi fejlődésükkel.

Ebből arra következtethetünk bizonyos kivételektől eltekintve, hogy az intellektualitás és a rajzi fejlődés megközelítőleg egy időben egymás mellett halad. Pár évvel később Goodenough lehetővé tette a rajz kvóciens (RQ) kiszámítását, melyet az emberábrázolás szintjeinek mérésével állított párhuzamba.

A gyermekrajzok elemzése négy szempont szerint történik, melyek a következők:

- részletezettség
- komplexitás
- arányok
- motorikus koordináció

Az első elemzési részben, a maximálisan elérhető pontszám tizenhét, melyben az emberalak alapvető részeire, (pl: fej, láb, kar, törzs), az arányokra (pl: törzs hossza nagyobb, mint szélessége), valamint a motoros kivitelezésre (pl: a haj több, mint egy vonal a fej körül) fekteti a hangsúlyt.

Ezt, a második elemzési szempont, a komplexitás követi, melyben már a finomabb részletek megjelenítése kerül a figyelem középpontjába. (pl: az ujjak száma helyes). Itt, az elérhető maximális pontszám a tizenkettő.

Az elemzés soron következő részében, az arányok vizsgálata történik, azon belül is a testméretek, a testrészek egymáshoz és egészhez viszonyított arányos ábrázolásának vizsgálata. Legfeljebb hat pont adható.

A következő, a motorikus koordináció, amelyben a differenciált, fejlett kivitelezésű emberábrázolás részleteire, arányaira és mindezek részletezettségeire összpontosít. A kapható legmagasabb pontszám, a tizenhárom.

A teszt tizennégy éves korig méri a gyermekek rajz kvóciensét. A maximálisan adható pontszám a negyvenhat. Ha összeadnánk a fentiekben olvasható elemzési szempontok pontszámait, ugyanezt az eredményt kapnánk.

A teszthez tartozik egy táblázat, melyből kikereshető az elemzés során kapott pontszámhoz tartozó érték. Ez az érték fog megfelelni a gyermek rajzkorának. Amennyiben ez az adat rendelkezésünkre áll, akkor már könnyen kiszámítható a gyermek rajz kvóciense, melynek menete a következő:

Ha a rajzkort elosztjuk az életkorral és a kapott eredményt megszorozzuk százszal, akkor megkapjuk a gyermek rajz kvóciensének (RQ) értékét.

Goodenough „Rajzolj egy embert!”- tesztjét, alkalmaztuk, a kisfiú egyik emberalakos rajzán, mely szerint 22 pontot gyűjtött össze. Így a kapott értéket beillesztve a képletbe, a gyermek rajz kvóciensének értéke, RQ: 150

Ha a kapott érték:

- 90 és 110 közötti, akkor életkorának megfelelő a gyermek rajz kvóciense
- 90 alatti, jelentős lemaradásra utal.

Összegezve, a kisfiú rendkívüli magas rajz kvócienssel rendelkezik, ami magas intellektussal párosul.

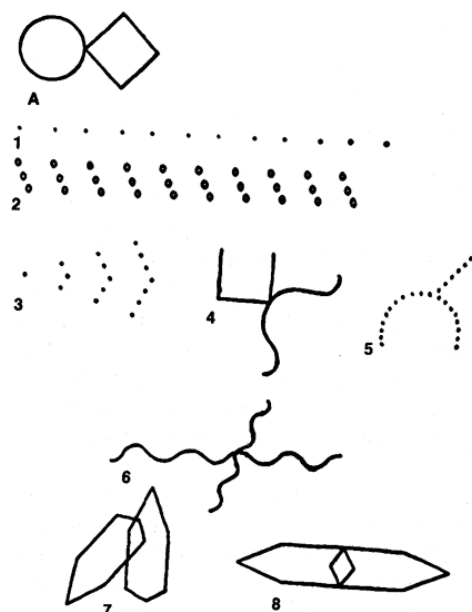
Goodenough tesztet Harris fejlesztette tovább, aki megnövelte a vizsgálni kívánt gyerekek korát. Háromtól tizenkilenc évesek alkotásait vizsgálta feladatuk kibővítésével „Rajzolj egy nőt!”és a „Rajzold le önmagadat!”tesztfeladattal.

Véleménye szerint a fejlett intelligenciának három kritériuma van, amelyek a következők:

- felismerni a hasonlóságokat és a különbségeket
- osztályozni, absztrahálni
- általánosítani, azaz megfelelő csoportba sorolni.

Harris szerint a gyermekrajz egyértelműen utal az alkotó fejlettségi szintjére, hiszen híven tükrözi a gyereken kialakult fogalom gazdagságát, árnyaltságát, pontosságát.

Harris tesztjét, Bender motorikus Gestalt tesztje követi, melynek lényege, hogy a gyermeknek nyolc geometrikus alakzatot kell lemásolnia egy minta alapján. A kisgyermek azt fogja rajzolni, amit felidéz benne az ábra, mert még nem fogja fel a másolás lehetőségét, így a már begyakorolt firkakészletéből merít az ábrázoláshoz. (ld. 5.sz. ábra)

5. sz. ábra

In: <http://www.quazoo.com/q/Lauretta%20Bender> (2014.12.31)

Még egy tesztről szeretnénk említést tenni, melynek szerzője Koppitz. Tesztje, az „Emberalakzat- rajzteszt. Az öttől tizenkét éves résztvevőknek egy emberfigurát kellett alkotnia. Az általa felfedezett harminc fejlődési kritériumot életévenként négy kategóriába sorolta, melyeket elvárható átlagos, nem túl szokatlan és kivételes névvel jelzett.

A teszt különlegessége, hogy megérteni és következtetni próbál a gyermek személyiségére, kedélyállapotára.

A fenn említett rajzi intelligenciatesztek tanulságát összefoglalva: egyik nélkülözhetetlen feladatunk, hogy ne egyetlen egy rajzból kíséreljük meg megítélni a gyermek szellemi képességeit, rajzi tehetségét. Tudatában legyünk annak, hogy a gyermek rajzfejlődése nem lineális, valamint, hogy nem egyetlen részletgazdag rajz jelzi az alkotó rajzi stílus iránti érdeklődését, amely a jó megfigyelőkészség eredménye.

Az intelligencia fejlődése szoros kapcsolatban áll a rajzfejlődéssel, így a firkakorszak elhúzódása jelezheti az intelligencia fejletlenségét, valamint a gyermekrajzok értékelésekor figyelni kell az egyéni stílusjegyeket, a kulturális sajátosságokat.

A képzeletszerű rajzolás, vagy intellektuális realizmus

A gyermeknek négy és hat éves kora körül a rajzolás az egyik legkedveltebb időtöltése. Teljes személyiségevel adja át magát ennek a tevékenységnek miközben előfordul, hogy pótcselekvéseket végez. Nemegyszer beszél, énekel, és mozog alkotása alatt.

Elsősorban érzelmeit, véleményét jeleníti meg, nem a környező világot, nem azt, amit lát. Ösztönös alkotásainak köszönhetően pedig fokozatosan kezdi megtapasztalni képességeit, ami önbizalmat és magabiztosságot eredményez.

Számára minden mindenné válhat, mint amikor egy varázsló a pálcájával suhint. Ez a gyermek metamorfotikus gondolkodásának köszönhető. (Feuer, 2002)

Lényege, hogy a gyermek vonalain nem változtat, nem javít, tehát véglegesek. Kiemelkedő jellegzetessége az ilyen korú gyermekek felfogásának, hogy nem alak szerint, hanem szín szerint tesznek különbséget. A színek használatát tekintve teljes mértékben az érzelmeik vezérlik. „Minél több érzelem fűzi őket valamihez, annál élénkebb színűre rajzolják.”⁴ Elsősorban a kontrasztosabb színeket kedvelik, amelyek a következők: kék, sárga, fehér, és fekete. (lsd. 8. sz. kép)

8. sz.kép

⁴ Feuer Mária: A firka lélektana. Akadémiai Kiadó, Budapest, 2002. (122. p)

Figuráikat egymás mellett ábrázolják. Jellemző rájuk a juxtapozíció, az összevisszaság, melynek lényege, hogy a gyermek nem képes a bennfoglalás és az érintkezés ábrázolására. Például a végtagok nem függenek össze a törzsszel, az ember feje felett lebeg a kalap. (lsd. 6. sz. ábra)

6. sz. ábra

In: <http://www.karpatszemle.uz.ua/pedpszi/pp051003.htm> (2014. 12. 31.)

Alkotásaikkal hamar elkészülnek, és ha még a kedvük fennáll, azonnal új rajzba kezdenek. Aprólékos, részletes képeket nem rajzolnak. Amikor címet adnak alkotásaiknak általában a rajzon található tárgyakról többszavas címeket alkotnak.

A díszítési vágy is megmutatkozik már ebben az életkorban is. Megjelennek a ház ablakán a függönyök, vagy a párkányon a virágok. A szoba berendezési tárgyai is már jellemzővé válnak, amit otthon is láttak, megtapasztaltak. Leginkább az ágy, szekrény, lámpa az, amit megjelenítenek. (lsd. 9. sz. kép)

9. sz.kép

Az aktivitás és az énerők jele ebben az életszakaszban a dús és gyakori befestés, illetve beszínezés.

A négy és hat év közötti gyermekek még nem kritizálják kortársaik alkotásait, a kiemelkedőbben teljesítők, elnézőek a gyengébbekkel szemben.

Desmond Morris kutatásai (Feuer, 2002) alapján megállapította a gyermekrajzok néhány általános jellemzőjét. „A gyermeki rajzfejlődést végigkíséri az önjutalmazó aktivitás.”⁵ A gyermek számára a kép alkotása, az ötlet megszületésétől a kivitelezésen át az elkészülésig önmagában jutalom. Az alkotása motivációját általában az élmények feldolgozásának vágya alapozza meg.

A fiatalabb gyermekek alkotásában lelhetők fel leginkább az egyetemes képzelőerő jellegzetes vonásai. A Földön léteznek általánosan meglevő és előhívható őselemek, ősfarmák, ősképletek. Ezen alapelemek, alapformák és alapképletek rajzolásában a Földön bárhol, minden kultúrában és az emberekben ugyanazon képzelőerő működik. Egy elkészített rajzról, ami egy házat, virágot, vagy embert ábrázol, a kezdetekben nem lehet megállapítani, hogy melyik földrészen alkották. A fokozatosan fejlődő egyéni stílus kialakulásával és változásával együtt válnak felismerhetővé a földrajzi jellegzetességek.

A tematika fokozatos változatossága is egy jól felismerhető általános ismertetőjegy a gyermekrajzok fejlődésében. Az alaptémák felfedezését, begyakorlását követi az, hogy automatikussá válik, és ez idéz elő változtatást rajta. A témák motívumai stabilakká válnak, majd a változás következtében az alapotívumok merevsége is megszűnik és ez által egy újabb téma kezd kibontakozni. A téma bonyolultsága mindig fokozódik és az újonnan kibontakozó téma mindig valamilyen szinten összefügg az előzőekkel.

Négyéves korától a gyermeknél egyre jobban jellemzővé válik és egyre nagyobb fejlődést mutat a kompozíció kontrollja. Ez magában foglalja azt, hogy a gyermek egyre érzékenyebbé válik az egyenletesség, a szimmetria, az ismétlődés, illetve a ritmus esztétikai vonzerejére.

A gyermeki rajzfejlődést végigkíséri az úgynevezett optimális heterogenitás elve. (Feuer,2002) A rajzolás folyamatában az üres felületek eltűnésében is egy folyamat figyelhető meg, hiszen a sok üres felülettől, vagyis a szélsőséges homogenitástól haladunk az egyre nagyobb fokú heterogenitás, vagyis az adott lap, vagy kép teljesen nagyságának kitöltéséig. A

⁵ Feuer Mária: A firkák lélektana. Akadémiai Kiadó, Budapest, 2002. (123. p)

maximális heterogenitás célja legfőképp a tér minél nagyobb arányban történő meghódítása, amely kizárólag a tömbfirkák korszakában jellemző. Majd ezt követően a maximális heterogenitás hamar átadja helyét az optimum elvének.

Az ábrázoló rajzolás nagy korszaka négy éves kor körülre tehető. Ekkor megjelennek a jól felismerhető tárgyak a rajzokon és egyre több valóságos részlet lesz látható az elkészült alkotásokon, mint például az első jellegzetes ruhajegyek. Ebben a korszakban válnak láthatóvá először az első kezdetleges formai képzetek az alapformákra vonatkozóan, mint a kör, gömb, a henger, a függőleges illetve vízszintes egyenes. (lsd. 10. sz. kép)

10. sz.kép

A gyerekek nem tesznek különbséget egy formán, vagy alakon belül kisebb és nagyobb között (legfeljebb csak kismértékben), ezért elmondhatjuk, hogy az arányérzékük még igen csak fejletlen. A realitás az arányok képezésénél nem játszik szerepet, hiszen azt rajzolják nagyra, ami valamiért fontos számukra, vagy kiemelkedő. Amikor a gyermekek egy tárgyat rajzolnak le, nem azt jelenítik meg, amit látnak, hanem amit tudnak az adott tárgyról, így a vonalak alakulásban a legnagyobb szerepet a képzelőerő játssza. Amikor egy rajzos feladatnál a gyermekek elé teszünk egy mintát, vagy modellt, az csak akadályozza, zavarja őket a saját elképzelésük leképezésében. Luquet ezt a jelenséget ideovizualitásnak hívja. (Feuer, 2000)

A tér első kezdetleges ábrázolása a negyedik életév vége körül kezd megjelenni. A fent-lent, illetve a vízszintes-függőleges irányai is kezdeti szinten tisztázódnak a gyermekben. Alapszinten még, de elkezdenek látszani az alkotásokon a nagyságarányok is. Erre az életkorra már egyre inkább érezhetővé válik a valóság megragadásának feltörő vágya.

Érdeemes megjegyezni azt a megfigyelést, miszerint a fiúkat általában ebben az életkorban nem foglalkoztatja annyira a rajzolás, ezért a lányok rajzteljesítménye fejlettebb.

A gyermekek ötödik életévében „a rajzok már főleg a belső fantáziaképek kifejeződései.”⁶ Az ábrázoló gyermek már a képet előre elgondolás szerint készíti, tulajdonképpen egy terv alapján dolgozik, és aszerint valósítja meg rajzi megnyilvánulásait. A gyermek saját testsémájának kialakítását a negyedik-ötödik életévének fordulóján teszi. A színek, amelyekkel a tárgyakat kiszínezi, valamint a részletek a rajzoló érzelmeit fejezik ki. A képek jelentősen zsúfoltabbá válnak, mint korábban, ezt a hitelesség vágyának tudhatjuk be. A gyermek ebben az életkorban, olyan fejlettségi szintre jut el, hogy képes érzékeltetni a bennfoglalást. Alkotásain a gyümölcsöt a kosárban, a házban a bútorokat átlátszóan tünteti fel. (lsd. 11. sz. kép)

11. sz.kép

A gyermek öt – hat éves koráig a rajzolás által, alkotásain keresztül is mélyíti ismereteit a közvetlen, illetve tágabb környezetéről. A gyermek alkotásain általában önmagát helyezi a középpontba, leggyakrabban előjövő témái: az „én házam”, az én virágom”. Szívesen ábrázolja, a kedvenc meséjét. Ez is tükrözi a közvetlen környezetében lévő dolgok alapos ismeretét, hiszen nagyon gyakorlatias, hétköznapi témák jelennek meg rajzaiban. (lsd. 11. sz. kép)

A gyermekek számára egyre fontosabb lesz a színezés, a kitöltés. A gyermek saját szempontjából fontosabb részleteket általában nagyon hangsúlyosan kiemeli, vagy éppen harsányabbá teszi. (lsd. 12. sz. kép)

⁶ Feuer Mária: A gyermekrajzok fejlődéslélektana. Akadémiai Kiadó, Budapest, 2002. (136. p)

12. sz.kép

Legfőképp négy-öt színt használnak. A harmónia még nem dominál a színezés terén, de a kezdeti csírái már ebben az életkorban is felismerhetőek.

Amikor a gyermek minták alapján rajzol, akkor is tulajdonképpen sémákat képez. A sémarajzok előfordulásának legjellemzőbb ideje öt-hat éves kor körülre tehető, majd lassan egyre inkább lesz jellemző. „A séma, olyan merev leképezési forma, amelynek igen erőteljesek, állandóak és hangsúlyozottak a kontúrvonalai típuszerűen és két dimenziós ábrázolásban jelenik meg, s a tárgycsoport minden tagja nagyjából azonos képet mutat. Ilyenek az ember-, állat-, házsémák stb. A séma alapelemei a kör, háromszög, négyzet és az elliptoid alak.”⁷ A címadások idejének megváltozása is egy bizonyos gondolkodási és koncentrációs fejlettségi szintre utalnak. Hiszen a gyermekek nagy százaléka már a rajz elkezdése előtt címet ad alkotásának. Már saját alkotásaikat is bírálják, általában pozitívan. Ugyan ez vehető észre kortársaik rajzának értékelése során is.

Az emberábrázolás ebben az életkorban is a legkedveltebb témák közé tartozik, leginkább sematikus formában.

⁷ Feuer Mária : A gyermekrajzok fejlődéslélektana. Akadémiai Kiadó, Budapest, 2000. (143. p)

A szemünk működéséről röviden

A külvilágról nyert információk, ingerek, üzenetek legnagyobb részét a szemünk, látásunk segítségével dolgozzuk fel. (Kornéth,2009)

A szem, mint érzékszervünk ingerfelvevő berendezésként működik. Felfogja a bel- és külvilág ingereit és idegrostok útján ingerületté alakítja, amelyet továbbít az idegrendszer felé. Az így létrejött ingerületet az érzékszervi agykérgi központ elemzi és feldolgozza, ahol érzékszervi kép keletkezik.

Minden érzékszerv egyfajta ingert, úgynevezett adekvát ingert képes felvenni, ami számára a legmegfelelőbb. A szem idegpályájában található végkészülékek-, amelyek a pálcikák és csapok- adekvát ingere: a fény.

Látószervünk - a szem- környezetünkből fényingereket vesz fel, amelyek által a tárgyak formájáról, színéről kapunk információkat. A szemünk önálló szervként kezelendő, amelyhez különböző berendezések kapcsolódnak, mint a fényfelfogó receptorok, optikai berendezések, illetve a szemizmok, könnykészülék, szemhéj stb.

Szemünk legfőbb részei: szemgolyó, szemmozgató izmok, a szem védőkészüléke, illetve a könnykészülék. A szemgolyó gömb alakú test, amely szemmozgató izmokkal körülvéve, a szemüregében zsíros kötőszövetbe ágyazva helyezkedik el. Különböző szerepet ellátó három burokkal rendelkezik: a külső, amely a védelemért felelős, a középső, amely tápláló, illetve a belső burok, amely az ingerfelvevő funkciót látja el. A fénysugár a retinát különböző fénytörő közegeken keresztül éri el. Ezek közül a csarnokvíz, a szemlencse, valamint az üvegtest a szemgolyó belsejében helyezkedik el.

Szemgolyónkat a szemüreg hátulsó csontos falán eredő, illetve a szemgolyóhoz tapadó karcsú, lapos izmok mozgatják. A szemgolyó mozgása több izom összerendezett működése révén jön létre. Bonyolult idegi mechanizmus szabályozza a két szemgolyó sokirányú mozgását, valamint összerendezett elmozdulását.

A szemhéj, valamint a kötőhártya alkotói a szem védőkészülékeinek. A szemhéj funkciója a szem külső veszélyektől való védelme, ezt a védelmet egészítik ki még a szemhéjon található különleges szőrszálak, a pillaszőrök. A kötőhártya-, amely beborítja a szemgolyó szemrésében található szabad részeket, illetve a szemhéjak belső felszínét- rendkívül érzékeny és vékony hártya.

„A könnykészülék a könnyet termelő mirigyekből és az elvezető rendszerből áll.”⁸ A könny termelés elsősorban védelmet kölcsönözz a szemgolyó kiszáradása, fagyása ellen, ezen kívül baktériumölő képességgel is rendelkezik. A könny „kimossa a szemet” – ha idegentestek kerülnek a szemfelszínére a váladéktermelés fokozódik.(Dr. Donáth, 2013)

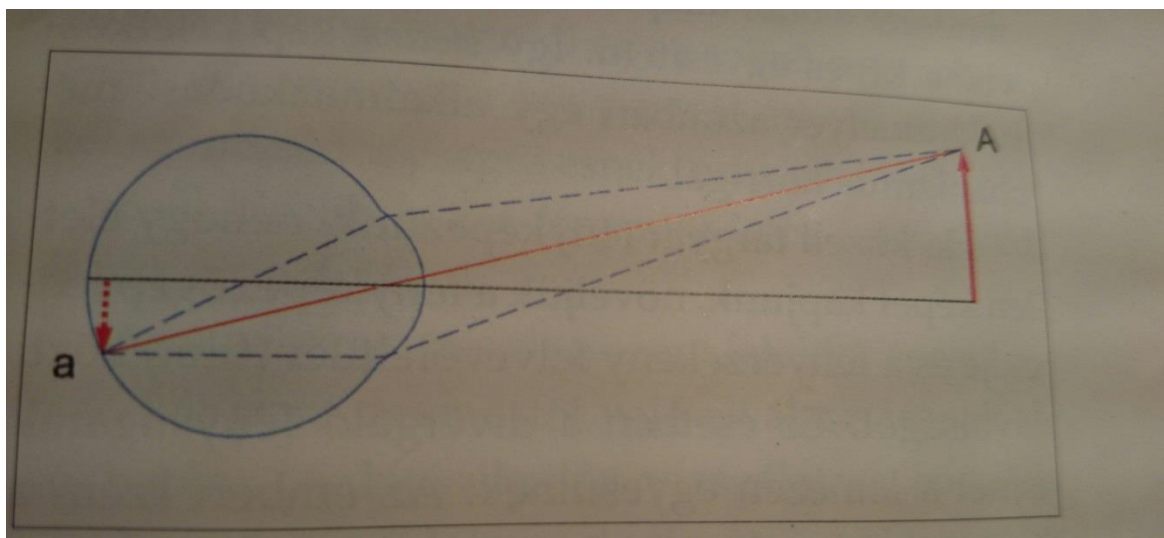
A szem működése

A szem működését fényingerek felvétele generálja. A szemünkbe jutó fény a fénytörő közegeken keresztül, - amelyek a szemgolyó belsejében találhatók (csarnokvíz, szemlencse, üvegtest)- eléri a retinát. „A retina több mint 125 millió fotoreceptort és neuront tartalmaz.”⁹ Ezen neuronok axonjainak némelyike alkotják a látóideget, amely a látáshoz szükséges impulzusokat szállítja az agykérgi látóközpont felé. „Az elsődleges látókéregből az információ két nagy pályán továbbítódik. A ventrális pálya a tárgyak azonosítását végzi. A másik nagy pálya a dorzális pálya, amely a tárgyak helyét azonosítja, és a tárgyakhoz kapcsolódó viselkedést irányítja.”¹⁰ Szemünk fénytörőközegének fizikai sajátosságai alapján fordított, kicsinyített képet kapunk. Ez nem azt jelenti, hogy a tárgyakat fordítva látjuk, hiszen **az életünk tapasztalatai során megtanuljuk összhangba hozni a fordított képet a külső, egyenes állású tárggyal.** (Dr. Donáth, 2013)

⁸ Dr. Donáth Tibor: Anatómia élettana. Medicina Kiadó, Budapest, 2013. (302. p)

⁹ Ismeretlen szerző, Magyar kiadás: Fordította: Translation Copyright- Király Róbert: Fedezd fel világod. 20. kötet, Pannon Literatúra Kft., 2012. (8. p)

¹⁰ Ismeretlen szerző, In: <http://hu.wikipedia.org/wiki/L%C3%A1t%C3%A1s> (2015.január 2.) péntek,13:22)

13.sz kép (Dr. Donáth Tibor: Anatómiaélettana, Medicina kiadó, Budapest, 2013, 303. p.)

Hipotézisünk feltevése, miszerint a kisfiú képi ábrázolásának megnyilvánulásában fellelhető eltérés organikus, esetleg itt lehetne magyarázható. Azonban tételezzük, fel, ha ténylegesen szervi, anatómiai ok húzódik a háttérben, az előidézhet némi eltérést. Ami nem más, mint a képességekben való eltérés, mind értelmi, mind készségszinten. Hosszas kutatás, és a szülők, valamint a pedagógusok megkérdezése során (itt értjük az óvodában, valamint később az iskolában a gyermekkel foglalkozó pedagógusokat) erre semmiféle utalást nem adtak. Az ő véleményük és emlékezetünk szerint a kisfiú semmilyen nehézséggel nem küzdött sem az iskolaérettségi vizsgálat során, sem az iskolába való beilleszkedés alatt nem tapasztaltak semmiféle problémát.

Ezen információk birtokában a kutatásunk egy teljesen más irányt vett. Mint, ahogy már a kisfiú Goodenough-rajz tesztjének elemzése során fény derült, a kisfiú kimagasló rajzkvócienssel rendelkezik, melynek értéke RQ:150, jóval a normál érték felett.

Ezáltal jutottunk, arra az álláspontra, hogy ezen eltérés háttérében talán nem organikus háttér húzódhat. Hiszen semmiféle magyarázatot, illetve megerősítést nem kaptunk ezen feltételezésünkre.

Más kép- másképp

2002. június 10 -én született K. R. , az a kisfiú, aki felkeltette figyelmünket rendhagyó adottságával. Mivel tanulmányaink során nem hallottunk, szakmai gyakorlatunk ideje alatt nem találkoztunk hasonló esettel azt a kérdést helyeztük kutatásunk középpontjába, hogy a gyermek szülővárosában, Baján vajon **regisztráltak-e hasonló esetet?** *Visszamenőleg az elmúlt öt évre vonatkozóan megkérdeztük az óvodapedagógusokat.* A legoptimálisabb módszernek az adatok lekérdezéséhez a korrelációs stratégián belül a kérdőívet gondoltuk. E standard adatgyűjtés során egy formális kérdőív segítségével szerzi meg a kutató a számára releváns információkat a megkérdezettektől. A megkérdezettek írásban válaszoltak a hozzájuk személyesen eljuttatott kérdésekre.

További érvek, melyek a nevezett kutatási módszer mellett szóltak:

- alkalmazása egyszerű
- nagy mintákra van lehetőség,
- megbízható,
- aránylag egyszerű a kódolás, a rögzítés az információfeldolgozás és elemzés.

Tudtuk, hogy van a módszernek hátránya is:

- a válaszadók nem biztos, hogy képesek és hajlandók válaszolni,
- a válaszok lehetnek tudatosak, nem őszinték.

Ám mivel a fent említett tényezőket nem gondoltuk, hogy veszélyeztetné a vizsgálat kimenetelét, ezért nem vetettük el a kérdőív alkalmazását.

K.R-t képessége alapján a sajátos odafigyelést igénylők sorába gondoljuk, így egy már a Győr-Moson-Sopron Megyei Pedagógiai Intézet által kipróbált kérdőívet alkalmaztunk, melyet öt kérdéssel kiegészítettünk. (lsd. 2.sz. melléklet) Kérdőívünk fókuszában egy általunk megfogalmazott releváns kérdés szerepelt, melyről már a korábban említést tettünk.

A Baja városában található tizenegy óvodai intézményt személyesen kerestük fel. Miután felhívtuk a középpontba helyezett kérdésre figyelmük, mi osztottuk szét a kérdőíveket az óvodapedagógusoknak.

1. sz. táblázat

Óvodából visszaérkezett- e a kérdőív?	Óvodák száma
igen	10
nem	1

(1. sz.diagram)

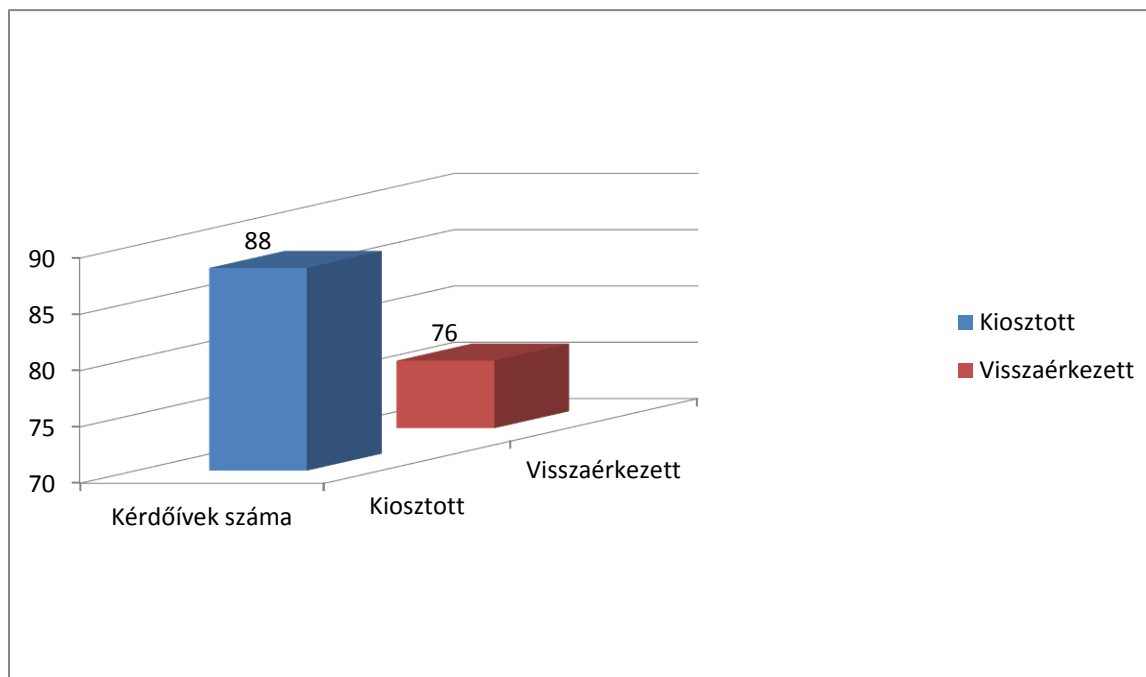
A fentiekben található táblázatban (1.sz. táblázat), valamint a kapcsolódó diagramból (1.sz.diagram) kiolvasható, hogy a tizenegy óvoda helyett, tíz óvoda olvasatában folytathattuk kutatásunk.

A kérdőív kitöltésére 88 pedagógust kértünk fel, közülük 76 óvodapedagógus adott számunkra értékelhető visszajelzést. (2.sz. táblázat) (2.sz. diagram)

2.sz. táblázat

	Kérdőívek száma
Kiosztott	88
Visszaérkezett	76

(2.. sz.diagram)

A tíz válaszadó intézmény által az elmúlt öt évet tekintve körülbelül 3.800 gyermekre kaptunk közvetve rálátást.

A kérdőívezés során indukálódott volna további kérdésünk - *a gyermek rendhagyó képesség megmaradt-e a későbbi évek során is, amikor is kihatással volt-/van-e a kisfiú fejlődésére (pl. részképeségzavarra utaló tünetek produkálása, tanulási folyamat nehezítettsége stb.), továbbá a gyermek –függetlenül attól, hogy az egyedi képessége adott- elsajátította-e a helyesnek elfogadott, kívánt látás, síkba való kivetítés, reprodukálás (rajzolás, írás) képességét?*- ám a kapott válaszokat szem előtt tartva nem tartottuk érdemesnek folytatni a pedagógusok további megkérdezését. A válaszadó pedagógusok egyöntetűen nemleges választ adtak arra vonatkozóan, hogy az utóbbi öt évben találkoztak-e fordítva ábrázoló gyermekkel. Itt megállapíthattuk: a korábban megfogalmazott hipotézisünk beigazolódt, miszerint ritka jelenséggel állunk szemben. Számítottunk arra, hogy kevés hasonló képességgel rendelkező gyermeket sikerül felkutatnunk, de arra egyáltalán nem gondoltunk, hogy egy ekkora településen, mint Baja város nem találunk K.R-en kívül több esetet.

Kutatásunk következő lépéseként felkerestük a gyermekkel mindezidáig foglalkozó pedagógusokat azzal a céllal, hogy minél árnyaltabb képet kapjunk K.R. részképességeiről, tanulási kompetenciáiról. Produkál-e a kisfiú részképesség zavarra utaló tüneteket, illetve fellelhető-e a tanulási folyamatában nehezítettség? Mind K.R. egykori óvodapedagógusai, mind a tanítói egybehangzóan azt nyilatkozták, hogy semmiféle rendhagyó tünetet nem észleltek a gyermeknél. A pedagógusokkal való beszélgetés során súlyos kritika fogalmazódott meg bennünk, melyet kérdések formájában érzékeltetünk: Miként lehetséges, hogy egy ilyen rendhagyó és szembetűnő jelenségre nem figyeltek fel az óvodapedagógusok és tanítók, hiszen az óvodában, de még az általános iskola alsó tagozatában is az ábrázolásnak kiemelkedő szerepe van, mely folyamat állandó felügyeletet és odafigyelést igényel. Ezek fényében, hogy állíthatnánk azt, hogy a pedagógus ismeri a gyermeket (például gondoljunk csak arra, hogy az információszerzés szempontjából mekkora jelentősége van a metakommunikatív megnyilvánulásnak, mely során a gyermek a ki nem mondott érzéseit, gondolatait közvetíti stb.), a gyermek személyiségét, annak fejlődési folyamatát? Milyen módon valósulhat meg a nevelési, oktatási intézményekben a sajátos nevelés igény? Az életkori sajátosságok mellett hol van az egyéni sajátosságok fókuszba helyezése? Hiszen, ha nem ismerjük a gyermek egyéni sajátosságait, akkor differenciálásról már nem is beszélhetünk.

A pedagógusok válaszainak birtokában, munkánk folytatásaképp a gyermeket nevelő szülőt, K.R. édesanyját kerestük fel. Az édesanyjával való kontaktus felvétele nehézkesen zajlott (melynek okai: a család egy a városközponttól távolabb eső külvárosi részen él, a szülő a napjai jelentős idejét a munkahelyén tölti), azonban végül a legjelentősebb kérdéseinkre készséggel válaszolt. Elmondása szerint, a rendhagyó tünetet észlelte már K.R. kisgyermek korában, de nem tulajdonított neki komolyabb figyelmet. Ennek oka, hogy a kisfiú nővére - szintén kisgyermekkorban- ugyanezen jelenséget produkálta. A szülő azon - az óvodai gyakorlatra vonatkozó- elképzelésével magyarázta a pedagógusok felületességét, hogy mindig csak a végső produktumot szemléltek, az ábrázolás folyamatát nem követték figyelemmel. Ám ezen nem csodálkozott a magas óvodai csoportlétszámra hivatkozva.

Összegezve az eddig kapott információkat: *hipotézisünk, amely szerint a rendhagyó képesség kihatással lesz a gyermek fejlődésére (pl. részképességzavarra utaló tünetek produkálása, tanulási folyamat nehezítettsége stb.) nem igazolódott be, mert pedagógusai szerint, ha fel is merült tanulási nehézség, arra inkább családi, lelki kizökkenéssel járó időszak nyomta rá bélyegét. Ellenben a finommotorikája az átlagnál magasabb fejlettségi szintet mutató, a kisfiú kimagasló teljesítményt nyújt a barkácsolás és rajzolás terén.*

Továbbiakban fontosnak tartjuk megemlíteni, hogy tudomást szereztünk az édesanya terhességének körülményeiről. K.R. világra jöttének folyamata nem zajlott zökkenőmentesen, mert fogó alkalmazása vált szükségessé. A kismama várandósága ideje alatt rendhagyó vesekő termelődés történt, melyet a születést követően műtéti beavatkozás által, sikeresen eltávolítottak. A szülő elmondása szerint ezen egészségében bekövetkezett változás csupán a két terhesség ideje alatt volt diagnosztizálható.

K.R. első státusz vizsgálatakor az édesanya megfogalmazása szerint (és hivatalos dokumentum ismerete híján mi is így közvetítjük) 'lyukas szívet' diagnosztizáltak a gyermeknél, melynek összeforrását három éves korra irányoztak elő. Ez a prognózis a későbbiekben be is igazolódott – a gyermek mára e vonatkozásban tünetmentesként diagnosztizált. Ezen felül tudó fő erőér szűkületet állapítottak meg a gyermeknél az orvosok, ennek 'kinövését' tizennyolc éves korára jósolják.

Mivel K.R. nővérénél is megfigyelhető volt kisgyermekkorban a vizsgált rendhagyó képesség, ezért vizsgáltuk az ő születésének körülményeit is. P. J. világra jötte során komplikáció lépett fel: köldökzsínór tekeredett a nyakára, ezen okból életmentő beavatkozásra, császármetszésre volt szükség. Mindkét gyermek születési körülményeinek tudatában kijelenthetjük, hogy nincs egyetlen közös momentum sem, melyből következtethetnénk a fordítva látás, rajzolás egyértelmű hátterére.

Amikor anatómiai szempontból közelítettük meg a rendhagyó tünet okát, akkor számos, a látás mechanizmusával, a szem működésével, illetve felépítésével foglalkozó szakirodalmat lapoztunk fel, de egyikben sem bukkantunk olyan elméleti anyagra, ami megfelelő magyarázattal szolgált volna számunkra.

Akadályba ütköztünk kutatásunk ezen pontján. Így marad a hipotézisállítás: mivel szemünk fénytörőközegének fizikai sajátosságai alapján fordított, kicsinyített képet kapunk és tudjuk, hogy ez a fordítva látás nem maradandó - ugyanis az életünk tapasztalatai során megtanuljuk összhangba hozni a fordított képet a külső, egyenes állású tárgygal (Dr. Donáth, 2013)- , valószínűnek tartjuk, hogy K. R. (és nővére) esetében a fent említett **tanulási folyamat késéséről** lehet szó.

A kisfiú mostanára teljesen átállt a helyes látás, annak következtében pedig az elfogadott rajzolás, írás, olvasás mechanizmusára. Ez elképzelésünk szerint feltételezhetően olyan spontán átállítódási folyamat következtében valósulhatott meg, mint amikor például egy dominánsan bal kezét használó gyermeket jobb kezes ingerek –ezáltal nevezhetjük ezen hatásokat megerősítéseknek is- érik és ennek következtében dominánsan a jobb kezét használóvá válik.

A kisfiú nővére megkeresésünkre írt válaszlevelében –azon túl, hogy ír a saját esetében is megfigyelt rendhagyó jelenségről- említést tesz öccse – a megítélése szerint zökkenőmentes-átállítódásáról is. Részlet P. J. leveléből:

„...eléggé nehezen tanultam meg írni, mert fejjel lefelé akartam minden betűt írni és még most is tudok, de már megszoktam a rendeset. Az olvasás egész egyszerű volt, viszont olvasni is tudok fejjel lefelé, mintha az rendesen lenne. Ez régen kicsit fura volt, de most már nem annyira. Nagyobb probléma viszont nem volt.

....az öcsit megtanítottam rendes teherautót csinálni. Igaz, még néha megfordítja a lapot, de azért megy már neki egészen szépen.”

Feltételezésünk, miszerint a gyermek –függetlenül attól, hogy az egyedi képessége adott-elsajátítja a helyesnek elfogadott, kívánt látás, síkba való kivetítés, reprodukálás (rajzolás, írás) képességét, igaznak bizonyult.

Záró gondolatok

A kisfiú egyediségének vizsgálata lehetőséget adott, hogy rávilágítsunk a legfontosabb feladatunkra, ami nem más, mint a gyermekek személyiségének, életkori, egyéni sajátosságainak teljes körű ismerete. Ennek kapcsán egy újabb hipotézis fogalmazódott meg bennünk, amely a következő: *Ha tisztában vagyunk a gyermek képességeivel, és időben fel tudunk fedezni egy kóros jelet, akkor hamarabb lehetőségünk van arra, hogy ezen változtassunk, és jó –esetünkben a kívánt, ezért nevezzük a helyes- irányba induljon el a fejlődés.*

Véleményünk szerint a gyermek fejlődésének menete nem egyenes út, hanem visszacsatolásokból, előreugrásokból, megtorpanásokból áll. Nagyon fontos tudnunk, hogy nem a gyorsaság a fontos, hanem az időben való szemlélődés, a rácsodálkozás, a megértés. Ha túl gyorsan beavatkozunk, megváltoztatjuk a fejlődés energiáinak irányát, azzal késleltethetjük a fejlődés menetét.

Ha valami nem mindennapival találkozunk, mint ahogy mi a fordítva rajzolással, akkor mindenkiben, ahogy bennünk is feltevődhet a kérdés: problémával állunk-e szemben? Látjuk a másságot, látjuk a rajzolás mechanizmusának eltérését az átlagostól, ami értékében is és nézőpontjában is eltér. Mi a teendő? Végigjártuk a számunkra elérhető és járható utakat. Megpróbáltuk feltérképezni eme kivételes jelenség hátterét. Arra is rámutattunk, hogy külső célorientált behatás –fejlesztés- nélkül bekövetkezett az átállítódás.

A kisfiú –akinek a rajzfejlettségi szintje jóval magasabb, mint azt az életkort szem előtt tartva átlagos fejlettségi szinthez képest elvárhatnánk- más: másként lát, reprodukál, vetít ki síkba és talán másként is gondolkodik.

Korábban kritikusan fogalmaztunk, ám minél több időt töltöttünk a kutatással már érteni véljük, hogy miért volt láthatatlan sokak számára K.R. mássága. Hisz’ a legtöbben a gyermeket, a gyermekien tökéletest látják benne:

„Néztél már gyerekszembe? Pár éves gyerek szemébe. De nem úgy felszínesen, ahogy mi egymásra nézünk - hanem komolyan. Kíváncsian. Mélyen. (...) Édenkerti tekintet ez. Zavartalan békés. Tiszta. És... boldog? Igen, boldog. De nem úgy, hogy örömteli, hanem úgy, hogy egységben él önmagával...”

(Müller Péter)¹¹

¹¹ Müller Péter In: Boldog lelkek tánca című cikksorozat

Bibliográfia

1. Dr. Donáth Tibor: Anatómiaélettana, Medicina Kiadó, Budapest, 2013.
2. Feuer Mária: A fírka lélektana. Akadémiai Kiadó, Budapest, 2002.
3. Feuer Mária: A gyermekrajzok fejlődéslélektana. Akadémiai Kiadó, Budapest, 2000.
4. Ismeretlen szerző, In: <http://hu.wikipedia.org/wiki/L%C3%A1t%C3%A1s> (2015.január 2. péntek,13:22)
5. Ismeretlen szerző, In:<http://logopedia-velence.info/rajzkor> (2014. október 11. szombat, 17:30)
6. Ismeretlen szerző, In:<http://mediapedia.hu/kerdoives-kutatas> (2014. október 11. szombat, 16:54)
7. Ismeretlen szerző, In:<http://www.onlinepszichologia.hu/hirek/a-rajztesztek-szerepe-a-gyermekterapiaban-iii-resz> (2014. szeptember 28. vasárnap, 9:51)
8. Ismeretlen szerző, Magyar kiadás: Fordította: Translation Copyright- Király Róbert: Fedezd fel világod. 20. kötet, Pannon Literatúra Kft., 2012.
9. Jean Piaget- Bärbel Inhelder: Gyermeklélektan. Osiris Kiadó, Budapest, 2002.
10. Kárpáti Andrea: A firkák fölfedezője: Rhoda Kellog. In: Kósa Éva-Ritoókné Ádám Magda (szerk.): Fejlődéslélektani szöveggyűjtemény. Kézirat, Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 1993. (386-396. p)
11. Mérei Ferenc- V. Binét Ágnes: Gyermeklélektan. Medicina Kiadó, Budapest, 2006.
12. Mérei Ferenc-V.Binét Ágnes: Gyermeklélektan. Gondolat Kiadó, Budapest, 1978.
13. Richard L. Gregory: Az értelmes szem. Gondolat Kiadó, Budapest, 1973.

Mellékletek

1.sz. melléklet

Ember-rajz értékelés

GOODENOUGH – szerint

A./ osztály, Felismerhetetlen rajzok – melyekben az emberi alak nem ismerhető fel.

1./ Kuszált, irányítás nélküli firkálás (0 pont)

2./ Némileg irányított vonalvezetés. A rajz nyers geometriai alakzathoz hasonlít (1 pont)

Megjegyzés: Ha kikérdezéskor megállapítható, hogy a látszólag zavaros formák mégis valamely határozott testrészt akarnak ábrázolni, akkor mint B./osztályhoz tartozót kell megítélni.

B./ osztály. Felismerhető rajzok – melyek mint emberi alakok felismerhetők.

Értékelése külön-külön 1 – 1 pont.

1./ Fej - van

2./ Láb - van

3./ Kar - van

4./ Törzs -
a.) van
b.) a törzs hossza nagyobb, mint a szélessége
c.) a karok és a lábak a törzsszel összefüggenek)
d.) a vállak határozottan felismerhetők
e.) a végtagok megfelelő helyen csatlakoznak a törzshöz

5./ Nyak-
a.) van
b.) a nyak külső vonala átmegy vagy csak fej vagy csak a törzs ill. mindkettő vonalában.)

6./ Szem – van)

7./ Orr –
a.) van
b.) orrlyukak is vannak

8./ Száj -
a.) van
b.) az orr és a száj kétdimenziós, a két ajak látszik

9./ Haj -
a.) felismerhető
b.) több mint egy vonal. Jobb mint firkálás. Nem átlátszó (a fej körvonalát eltakarja)

10./ Ruha -
a.) van (utalás pl. gombsor, kalapféleség)
b.) legalább két ruhadarab nem átlátszó)
c.) a rajz mentes az átlátszóságtól (fedi a test vonalát, - ruhaujj és nadrágszár is szerepel)
d.) 1 vagy több tisztán felismerhető ruhadarab látszik
e.) komplett, konkrét kosztüm (pl. egyenruha)

11./ Ujjak -
a.) ujjak vannak a kézen
b.) az ujjak száma helyes
c.) két dimenziósak, arányosak, külsők szöge max.
d.) a kézfej az ujjaktól és a karoktól megkülönböztethető

- 12./ Tagoltság - a.) a kar tagolt, kivehető a könyök, vagy a váll
b.) a láb tagolt, kivehető a térd, a boka v. mindkettő

- 13./ Arányok - a.) a fej – kisebb a törzsnél, fele, de legalább 1/10-e
b.) a kar – a törzshöz megfelelő, de vékonyabb)
c.) lábfej – 2 dimenziójú, a lábfej hossza nagyobb mint a szélessége, hossza nem nagyobb mint a láb 1/3 -a és nem kisebb mint az 1/10-e
d.) mind a két kar és láb kétdimenziójú
e.) van sarok, ill. cipősarok

14./ MOTORIKUS KOORDINÁCIÓ

- a.) „ $\wedge$ ”vonalak: Minden vonal határozottan és világosan találkozik a kapcsolódási helyeken. Számottevő kereszteződés, vagy hézag nincs. Vegyük figyelembe a rajz komplexitás fokát, e szerint a folyamatos vonalvezetésű, kevés részletű rajz szigorúbban bírálendő, mint amelyik sok részletet tartalmaz, a formát jelző vonalak sok rövid vázaltszerű vonalból állnak. Az ilyen vázaltszerű rajzok ugyanis bizonyos érettségre vallanak. Ennek a pontnak meghatározása kevésbé objektív, mint a többi ponté.
b.) „E” – vonalak: Minden vonal határozottan meghúzott, pontosan összekötött. Ez a pont a 14/a szerinti utasítások még szigorúbb alkalmazását követeli. Ez a pont csak akkor adható, ha a 14/a-t megadtuk.
c.) A fej körvonala a körnél és ellipszishöz formakifejezőbb legyen.
d.) A törzs körvonala a körnél és ellipszishöz formakifejezőbb legyen.
e.) A karok és lábak körvonala már formakifejező.
f.) Az arc körvonala formakifejező (az arcrészletek szimmetrikusak, kétdimenziósak, távolságuk helyes, arányos)

- 15./ Fül - a.) van
b.) a fülek helyes állásban és arányban vannak

- 16./ Szem - a.) részletes: szemöldök, szempilla v. mindkettő
b.) Szemrészlet: pupilla
c.) arány: vízszintes mérete nagyobb, mint a függőleges
d.) tekintet (csak profilképnél). A szemek perspektivikusak, már nem mandulaformájúak, de mandulaformánál a pupilla közelebb van a homlokhoz.

17./ Homlok – kivehető

- 18./ Áll - a.) kivehető
b.) látható az áll domborulata, s különválik az ajaktól

19./ „A” – profil – a fej, a törzs és a láb profilja hibátlan.

Megengedhető a következő 3 hiba:

- 1.) a test átlátszósága (pl. a törzs vonala átlátszik a karon)
 - 2.) a lábak nincsenek profilban (a láb felső, hátsó részének azonban fedve kell lennie)
 - 3.) a kar és a hát vonala ugyan csatlakozik, de a karok mégis előre irányulnak.
- 20./ „B” – profil - az alak teljes profilban van, hiba nélkül és átlátszóság nélkül. Kivételt csak a szem képezhet, lásd a 16/d pontot.

Életévek száma /Norma pontokban/

32	6.....14	9.....26	12.....38
3,3 ...3	6,3....15	9,3....27	12,3..39
3,6 ...4	6,6....16	9,6....28	12,6..40
3,9 ...5	6,9....17	9,9....29	12,9..41
4,-6	7,-18	10,- ..30	13,- ..42
4,3 ...7	7,3....19	10,3..31	13,3..43
4,6 ...8	7,6....20	10,6..32	13,6..44
4,9 ...9	7,9....21	10,9..33	13,9..45
5,-10	8,-22	11,- ..34	14,- ..46
5,3 ...11	8,3....23	11,3..35	
5,6 ...12	8,6....24	11,6..36	
5,9 ...13	8,9....25	11,9..37	

Rajz quotiens $RQ_1 = \frac{RK - \text{rajzkor}}{\text{ÉK} - \text{életkor}} \times 100 = (\text{ha})$ 1 akkor normál

KÉRDŐÍV ÓVODÁKNAK

1. Az elmúlt 5 esztendő alatt a szakértői bizottság véleménye alapján hány gyermek került át intézményükből szegregált intézménybe?

Kérem írja le az indokokat gyerekenként!

2. Van-e Önöknél integrált nevelés? (Aláhúzással válaszoljon!)

igen

nem

Ha igen, akkor mióta?

3. Milyen gyerekeket fogadnak Önök integrált nevelés keretében?

a) érzékszervi fogyatékos

d) mozgásában akadályozott tanuló

b) értelmi fogyatékos

e) autista

c) érzelmi-akaratilag fogyatékos

f) egyéb, és pedíg: _____

4. Alkalmazznak-e intézményükben

	IGEN (fő)	alkalmazás módja			NEM
		teljes munkaidő	részmunkaidő	utazó	
gyógypedagógust?					
logopédust?					
fejlesztő pedagógust?					
gyógypedagógiai asszisztenst?					
egyéb, és pedíg					

5. A gyógypedagógus végzettsége megfelel-e az integráltan nevelt gyermekek sérülésének?

igen

nem

Amennyiben igen, úgy írja le milyen szakos gyógypedagógust alkalmaznak:

6. Az egyes gyógypedagógiai szakemberek feladatellátása (név nélkül):
(A táblázat a szakemberek számának megfelelően bővíthető!)

Gyógypedagógus	Gyermekek száma	Óraszám
1.		
2.		
3.		

7. A fogyatékoság típusának megfelelően sorolja fel a rendelkezésre álló fejlesztő eszközöket!

8. Milyen az SNI gyerekek életkor és sérülés szerinti megoszlása (név nélkül):
(A táblázat a szakemberek számának megfelelően bővíthető!)

Gyermek	Életkor	Fogyatékoság megnevezése
1.		
2.		

9. Készülnek-e egyéni fejlesztési tervek az integráltan nevelt SNI gyermekek számára?

igen

nem

10. Milyen módszert alkalmaznak az integrált nevelés segítésére?

két pedagógus modell

foglalkozásról való kiemelés

11. A gyógypedagógus részt vesz-e a nevelőtestület közös munkájában?

igen

nem

12. Kérem írja le, hogy az integrált nevelésben közvetlenül részt vevő kollégái hányan, hány órában, milyen szakmai továbbképzéseken vettek részt! (A táblázat bővíthető!)

Továbbképzés megnevezése	Továbbképzés óraszám	Résztvevők száma

13. Befolyásolta-e az gyermekközösség fejlődését az SNI gyermek/ek jelenléte?

igen

nem

Igen válasz esetén, kérjük írja le, miben nyilvánul ez meg!

14. Tudják-e a szülők, hogy gyermekük csoportjában integrált nevelés folyik, illetve sérült csoporttársa van gyermeküknek?

igen

nem

15. Volt-e konfliktus a szülők és pedagógusok között az integrált nevelés miatt?

igen

nem

Igen válasz esetén, kérjük írja le a konfliktus okait!

16. Találkozott-e az utóbbi öt évben fordítva ábrázoló gyermekkel?

igen

nem

17. Igen válasz esetén írja le mikor?

.....

18. Hogyan kezelte ezt a jelenséget?

19. Kit vettek részt a fejlesztésben?

20. A későbbiekben tudomást szerzett-e arról, hogy a gyermek elsajátította a helyes látás folyamatát?

igen

nem